

HOPA'DA SOSYAL VE DİNİ HAYAT: LAZLAR VE HEMŞİNLİLER ÖRNEĞİ*

Şennur ERKOCA**

ÖZ

Bu çalışmada, Artvin ili Hopa ilçesinde yaşayan Lazlar ve Hemşinlilerin sosyo-kültürel ve dini hayatı, Joachim Wach'ın tipleştirdiği dini tecrübenin teorik, pratik ve sosyolojik anlatımları çerçevesinde incelenmiştir. Din-toplum ilişkilerini açıklamak amacıyla oluşturulan anket formunda, insanların İslam dininin iman esaslarına ne oranda inandıkları, çeşitli ibadetleri hangi sıklıkta yaptıkları ve sosyal hayatlarına dinin hangi düzeyde tesir ettiği ile ilgili sorulara yer verilmiştir. Kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılan 18 yaş ve üzeri 258 kişiye bu anket formu uygulanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda, Laz ve Hemşinli etnik grupların, grup içi dinamiklerine göre sosyal ve dini hayatlarında ayırt edici farklılıkların olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hayat, Hopa, Lazlar, Hemşinliler, Dini Tecrübe.

ABSTRACT

In this study, the socio-cultural and religious life of the Laz and Hemshin people living in the Hopa district of Artvin province was examined within the theoretical, practical and sociological descriptions of the religious experience typified by Joachim Wach. In the questionnaire designed to explain religion-society, there are questions about how people believe Islam's religion in terms of beliefs, how often perform various worship, and how religion affects their social lives. This questionnaire has been applied to 258 people over 18 years old who are reached by snowball sampling method. As a result of the research, it is understood that Laz and Hemshin ethnic groups have distinctive differences in their social and religious life according to their intra-group dynamics.

Keywords: Social Life, Hopa, Laz people, Hemshins, Religious Experience

* Bu makale, "Hopa'da Sosyal ve Dini Hayat" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyoloji Doktora Öğrencisi, Ankara, ORCID: 0000-0002-1117-3607, sennurerkoca@hotmail.com

Din sosyolojisinin kavranabilmesi için öncelikle dinlerin “*bilimsel araştırma konusu olan sosyal gerçeklikler*” şeklinde anlaşılması gerekir (Kehrer vd., 1996: 7). Çünkü din olgusu, sosyal gerçeklikler biçiminde anlaşıldığı müddetçe sosyolojinin konuları kapsamına dâhil edilir. Cipriani, (2011: 13) din sosyolojisini kısaca “*sosyolojik teori ve metotların dini olgulara uygulanması*” şeklinde tanımlar. Din sosyolojisinin nesnesi, insanların dinden kaynaklanan sosyal davranışlarıdır (Kurt, 2014: 42-43). Yapılan çalışmada din olgusu, sosyal gerçeklik olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın gerçekleştirildiği alan (Hopa ilçe merkezi), içinde yer aldığı Doğu Karadeniz bölgesinin genel toplum yapısından oldukça farklı bir karaktere sahiptir. İlçenin sosyal ve dini dokusu, gerek yer aldığı coğrafi konum sebebiyle, gerekse çok kültürlü (Lazlar, Hemşinliler, Gürcüler, Türkler, Kürtler, Rizeliler, Poşalar, Dadaşlar) bir yapıya sahip olmasından dolayı farklı toplumsal kodları barındırmaktadır.

Bu çalışmada, Hopa ilçesinde hem niceliksel (nüfus) hem de niteliksel (siyasete ve ekonomiye yön verme) bakımdan hâkim (aynı zamanda rekabet halinde) iki etnik grup olan Lazlar ve Hemşinlilerin, dininin (İslam dininin) inanç boyutuna hangi düzeyde inandıkları, ibadetleri hangi sıklıkta yaptıkları ve dinin sosyal hayatlarına hangi düzeyde yansıdığı karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Araştırmanın Problemi

Bu makale çalışmasının problemi, araştırmanın aynı zamanda temel hipotezini oluşturmaktadır. Araştırmaya konu olan Laz ve Hemşinli etnik grupların aynı yerleşim yerini paylaşıyor olmalarına rağmen dinin inanç, ibadet ve sosyal boyutu ile ilgili tutumlarında farklılıkların olup olmadığı ve bu durumun toplumsal yaşama nasıl yansıyor olduğu bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, Hopa ilçe merkezinde yaşayan insanların (Lazlar ve Hemşinlilerin) dini yaşayışlarını Joachim Wach'ın tipleştirdiği dini tecrübenin üç tezahürü olan teorik (inanç), pratik (ibadet) ve sosyolojik (toplumsal) anlatımları çerçevesinde açıklamaktır.

Araştırmaya konu olan Lazlar ve Hemşinliler aynı yerleşim yerini ortak kullanmalarına, benzer davranış kalıplarına sahip olmalarına rağmen sosyal hayatta bu iki etnik grup arasında bariz bir şekilde kendini gösteren farklılıklar vardır. Bu çalışmanın yapılmasındaki amaçlardan biri, din ve toplum arasında karşılıklı ilişki olduğu varsayımından hareketle iki etnik grup olan Lazlar ve Hemşinlilerin sosyal hayatlarında gözlemlenen farklılıkların dini hayatlarına yansıyor yansımadığını tespit etmektir.

Hopa'da yaşayan insanlar yaşadıkları yere “*Küçük İstanbul*” benzetmesi yapmaktadırlar. Çalışmanın gerçekleştirildiği alanın kozmopolit bir şehre benzetiliyor olması, çalışmanın gerçekleştirildiği alanın önemine işaret etmektedir.

Diğer bir önemli husus, insanların kendilerine sorulmasından rahatsızlık duydukları din ve etnik kimlik konulu bir araştırmanın uygulamalı olarak çalışılmasıdır.

Araştırmanın Metodolojisi (Yöntemi)

Yapılan bu araştırma, pozitivist sosyal bilim (PSB) yaklaşımı çerçevesinde ve nicel yöntemle gerçekleştirilmiştir. PSB, *“insan etkinliğinin genel kalıplarını kestirmek amacıyla kullanılabilir bir dizi olasılığa dayalı nedensel yasa bulmak ve bu yasaları doğrulamak üzere tümdengelimci mantığı bireysel davranışın kesin ampirik gözlemleriyle birleştiren organize bir yöntemdir”* (Neuman, 2013: 122).

Araştırma yönteminin gerçekleştirilmesi için bir takım araçların kullanılması lazım gelir. İşte bu bilgi toplama araçlarına araştırma tekniği denir (Yurtseven vd., 2013: 7). Hopa'da yaşanan Laz ve Hemşinlilerin sosyal ve dini hayatını anlamaya ve açıklamaya yönelik olarak dinin (İslam) inanç ve ibadet boyutları ile dinin sosyal hayata yansımalarına dair veriler, anket tekniği vasıtasıyla elde edilmiştir.

Bu çalışmanın evrenini, Hopa ilçe merkezinde yaşayan Lazlar ve Hemşinliler oluşturmaktadır. Çalışma, gerek konusundan dolayı (din ve etnik kimlik üzerine bir çalışma olması) gerek ise çalışmanın alan araştırmasının gerçekleştirildiği dönemden (15 Temmuz 2016) dolayı oldukça güç bir şekilde yürütülmüş, araştırılanlar üzerinde anketlerin uygulanması aşamasında sıkıntılar yaşanmıştır. Güçlükleri bertaraf etmek için öncelikle tanıdık birkaç kişi vasıtasıyla diğer kişilere ulaşılmış, yapılan araştırmanın bilimsel olduğu anlatılmış ve bu şekilde anketler doldurulmuştur. Uygulanan bu teknik *“kartopu örnekleme”*dir. *“Araştırmacının bir örnek olayla başladığı, daha sonra o örnek olaydan aldığı bağlantılı ilişkilerle ilgili bilgilere dayanarak başka örnek olaylar belirlediği ve süreci tekrarladığı rastlantısal olmayan bir örneklemdir”* (Neuman, 2013: 324). Hopa ilçe merkezinde kartopu örnekleme tekniği ile 300 kişiye ulaşılmış ve bu kişilere anket uygulanmıştır. Ancak çeşitli nedenlerle geri gelmeyen anket formları, Laz ve Hemşinliler dışında başka kişilerin doldurmuş olduğu anket formları ve eksik doldurulan anket formları analiz dışında tutulduğunda, toplam 258 kişi ile bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Anket tekniğinin yanı sıra, çalışma konusu ile ilgili yazılı kaynaklar taranmış, alan hakkında detaylı (derin) bilgiler (veriler) elde etmek amacıyla çeşitli kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve katılımlı gözlem yapılmıştır.

Alan çalışması tamamlandıktan sonra her anket formu teker teker gözden geçirilmiş, anket formunda eksik cevaplandırılan ya da samimi cevaplandırılmayan (tüm şıkların aynı işaretlenmiş olması durumunda) anket formları, araştırmanın güvenilirliğini azaltacağından dolayı analiz dışında tutulmak için ayrılmıştır. Daha sonra açık uçlu soruların dökümü yapılmıştır. Anket formundaki verilerin bilgisayara aktarılması için kodlama işlemi yapılmış ve veriler bilgisayara aktarılmıştır. SPSS programı aracılığıyla verilerin bilgisayara girişi yapılmış ve istatistiksel çözümleme ile veriler tablo-

lar haline getirilmiştir. Son olarak elde edilen bulgular yorumlanarak hipotezler sınanmıştır.

1. Dini Tecrübenin İfade Şekilleri

Freyer (1964: 32-37) ve Wach (1987: 12-15) dini tecrübenin üç tezahürü olduğunu belirtir. Bunlar; dinin teorik anlatımı (inanç), dinin pratik anlatımı (ibadetler) ve dinin sosyolojik anlatımı (dini cemaat)'dır.

Akdoğan'ın (2008: 73-74) da belirttiği gibi, dini hayat açıklanmaya çalışıldığında, ilk olarak bütün dinlerde ortak özellik olan dinin inanç boyutu, ardından dinin ibadet boyutu ve son olarak da dinin sosyal hayatla ilgili boyutları incelenmelidir. Dinin özü ve en temel şartı olan inançlar, bir dini kabul etmenin ve o dine girmenin ilk koşuludur. İslam dini göz önünde bulundurulduğunda iman esasları dini tecrübenin teorik (inanç) boyutunu oluşturmaktadır. Bu din açısından, iman esaslarının bazılarını ya da tamamını reddetmek, kabul edilemeyecek bir durumdur. Dolayısıyla iman esaslarını incelemeyen, dinin ibadet ve sosyolojik boyutunu incelemek anlamlı değildir. Dini hayat çalışmalarında bir metot olarak öncelikle inanç unsurlarından hareket edilmeli, ardından inancın bir gereği ve göstergesi olarak ibadet boyutu incelenmelidir. İnanç ve ibadet boyutunun ardından sosyal hayata yönelik ahlaki içerikleri bulunan dinin kişiler arasındaki ilişkilerdeki rolü yani sosyolojik boyutu üzerinde durulması gerekir.

1.1. Dini Tecrübenin Teorik (İnançlar) Anlatımı

Bütün dinler, kendine has belirli inançları ve tasavvurları ihtiva eder. Bir takım temel inançlara dayanmadan bir din tasavvur etmek mümkün değildir. En ilkel dinden en yüksek dine kadar, ister hak ister batıl olsun, inançlar dinin ayrılmaz bir parçasını teşkil eder. Bir dine özgü olan inançlar, o dine inanan bireyleri birbirine bağlayan bir tesire sahiptir. Şöyle ki inançlar, o dine inanan bireylerin fevkine çıkarak onları birbirine bağlayan bir köprü görevi üstlenir. Çünkü inançlar o dine inananların ortak sahip oldukları gizli bir bilgi, bir sır, bir hakikattir (Freyer, 1964: 32; Günay, 2008: 238).

Dinin inanç boyutundan kasıt, bir dine mensup olan insanların bu dinin belli inanç ilkelerini bilmesi ve bunlara inanmasıdır. İnançların içeriği ve kapsamı farklı dinlere ya da aynı dinin çeşitli grup ve mezheplerine göre az çok farklılık gösterse de inançların tüm dini geleneklerde merkezi bir konumu vardır (Glock, 2007: 252; Hökelekli, 2013: 52).

Dinin teorik anlatımı ilkel ve politeist dinlerde birtakım "mitler" halinde ifade edilirken; monoteist, ilahi ve yüksek dinlerde "iman esasları", "doktrinler" ve "dogmalar" şeklinde ifade edilir. Bütün dinlerde özellikle de yüksek dinlerde dini inançlar, o dinin akidesini ifade eden bir formülün tekrarlanması suretiyle ortaya çıkar. Eski Yunan'da bu tür bir itikada "Symbolon" (sembol) denmekte idi. Böylece itikadı dile getiren formülün tıpkı bir sembol, herkesin arkasından gittiği bir bayrak gibi o dine inanan tüm fertleri birleştirdiği anlatılmak istenmiştir (Freyer, 1964: 33). Wach'a göre (1987: 12) "dini birlik içindeki bağlılığı ve dıştaki birliğini bu kural ve sembol-

lere borçludur veya öyle bilmektedir". Müslümanların "kelime-i şahadeti" bu birliği ifade etmek için hem dogmatik hem de sosyolojik öneme sahiptir.

İslam dininin temelini oluşturan ve "Amentü" de toplanan inançlara (Allah'a iman, meleklerle iman, kitaplara iman, peygamberlere iman, ahiret gününe iman ve kaza ve kadere iman) anket formunda yer verilmiş ve bulgular kısmında bu inanç düzeyleri analiz edilmiştir.

1.2. Dini Tecrübenin Pratik (İbadetler) Anlatımı

Din sadece inançlardan, tasavvurlardan ibaret değildir. Bütün dinlerde inançlar, belirli tapınma, ayin, ritüel ve ibadet gibi davranışlarla veya içten yönelişlerle tezahür etmektedir (Freyer, 1964: 34).

Bir dinin inanç sistemini benimseyip ona bağlı olan dindar bireylerin yapması gereken tavır ve davranışlar vardır. Bu tavır ve davranışlar, inanılan kutsal varlığa itaati simgeleyen ve onunla yakın ilişki kurmaya imkân tanıyan eylemlerdir (Hökekleli, 2013: 53). Genel olarak bu davranışlara ibadet denir ve bu ibadetler dini tecrübenin pratik anlatımını oluşturur.

Taplamacıoğlu (1983: 178) ibadetlerin dindeki önemini şu sözlerle belirtir: "*Hiçbir ibadet yoktur ki onda bir parça tanrı ve kutsal düşünüş olmasın ve yine hiçbir dini inanış yoktur ki orada biraz ibadet ve eylem bulunmasın*". Bu ifadelerden, her dini inancın bir gereği olarak yapılması gereken ibadetlerin olduğu ve dini inanç olmadan ibadetlerin yapılmasının da çok zor olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla dinin inanç boyutu ile ibadet boyutu birbirinden ayrılmaz bir bütünü oluşturmaktadır.

1.3. Dini Tecrübenin Sosyolojik (Toplumsal) Anlatımı

İnsanlara birtakım ahlaki ilkeler sunan din, toplumla kurduğu ilişkiler (dinin toplum üzerindeki etkileri-toplumun din üzerindeki etkileri) yoluyla toplumsal alanda da var olmaktadır. Varlığını koruyan her bir din, tabiatı gereği sosyal ilişkiler kurmak ve bunu devam ettirmek zorundadır. Bu nedenle dini tecrübenin teorik ve pratik anlatımları, sosyolojik anlatımı ile tamamlanmaktadır (Wach, 1987: 7-16; Günay, 2008: 250).

"*Her din belli sosyal şartlarda ortaya çıkar ve belli sosyal zümreler tarafından yaşatılır*" (Wach, 1987: 33). Bu nedenle din, hangi sosyal şartlara hitap ediyorsa onun diline, anlayacakları kavramlara ve hayat şartlarına seslenmek zorundadır.

Zuckerman (2009: 134-135) "*dini tecrübeleri ve kurumları bilgilendiren, belirleyen ve şekillendirenler daima sosyal güçler, beşeri kurumlar ve kültürel ürünlerdir*" demektedir. Ayrıca devamında, "*toplumsal cinsiyet normları, cinsiyet ayrımı, siyasi tartışmalar, iktisadi olgular, ırki meseleler, ekolojik ortamlar, medya güçleri, aile yapıları, teknolojik gelişmeler, sanatsal hareketler, özetle sosyal hayatın geneli için önemli olan herhangi bir şey ya da her şey dini hayat açısından da önemli olacaktır*" sözlerini eklemektedir. Çünkü toplumda yaşanan ve değişen her şey dini yaşamı da etkileyecek ve değiştirecektir.

Aile, eğitim, sosyal çevre, kitle iletişim araçları gibi etkenlerin yanında ölüm, ciddi hastalıklar, doğal afetler (sel, deprem, vb.) gibi diğer sosyal fak-

törler de, dini tercihler ve tutumlar üzerinde etkili olabilmektedir. Kişinin başına bir felaket geldiğinde, Allah'a bağlılığı daha da artarak dini inancı kuvvetlenebilmektedir. Bazen de bu durum tersine işlemekte, kişiyi isyankâr yapabilmektedir. Bireyin psikolojik ve kişilik özelliklerine bağlı olarak, doğal olayların dini yaşam üzerine etkisi, farklı tezahürlerde gerçekleşir. Bu nedenle, doğal olaylar ile dini tutum ve davranışlar arasında çeşitli etkileşimlerin olduğu söylenebilir (Kaya, 1998).

Sosyal hayatta önemli bir yere sahip olan inançlar, toplumsal yaşama dair bir takım kurallar koyarak toplumsal yapıyı etkilemektedir (Güneş, 2014: 157) Bazı davranışların (öldürmek, zina, hırsızlık vb.) yapılmasını "günah" kabul ederek yasaklayan din, yapılması durumunda bireylerin cezalandırılacağını bildirilerek bu davranışların yapılmasına engel olur. Bazı davranışların (fakirlere yardım etmek, adaletli olmak, harama göz yummak vb.) yapılmasına ise "kutsallık" atfederek teşvik eder ve insanların dinin öngördüğü şekilde eyleme geçmelerine neden olur. Böylece toplumsal bütünleşmeye katkı sağlayan din, toplumsal dayanışma ve kaynaşmayı sağlayarak toplumun istikrarına katkıda bulunur (Dönmezer, 1984: 263).

Her toplumdaki örf ve adetlerin dinin etkisi altında şekillendiğini belirten Bilgiseven (1987: 114), bunun tersini iddia etmenin "sosyolojik körlük" olduğunu söylemektedir. Şöyle ki inanan insanlar, gündelik hayatlarında sıradan davranışlarında bile dinin etkisi altında hareket etmektedirler. Koymuş olduğu belli kurallar çerçevesinde din, "toplumsal kontrol sağlar" ve bireylerin belli bir şekilde davranmalarını teşvik ederek toplumun düzeyine katkıda bulunur (Bilgiseven, 1985: 4).

Dinin inanan bireylerin tüm sosyal alanlarına, doğrudan ya da dolaylı bir şekilde tesiri vardır. Bireylerin giyiminden konuşmasına, yemek yemesinden oturup kalkmasına, (din-aile, din-eğitim, din-siyaset ve din-ekonomi ilişkilerine) kadar her şeyde dinin etkisini görmek mümkündür. Din, bu işlevleri sayesinde insanlar arasında benzer davranış örüntülerinin oluşmasına neden olarak bireyler arasında ağlar örür.

Dini tecrübenin ifade şekillerini kısaca özetlemek gerekirse; dinin inanç boyutu (anlatımı) sadece bireyi ilgilendirirken, dinin ibadet boyutu hem bireyi hem de toplumu ilgilendirir. Dinin sosyolojik boyutu ise kişiler ve kurumlar arası ilişkilerde önem kazandığı için diğer insanları ilgilendiren bir boyuttur.

2. Bulgular

2.1. Örneklemin Olgusal Durumu ile İlgili Bulgular

Hopa ilçe merkezinde yapılan bu çalışmaya 253 kişi katılmıştır. Araştırma katılanların %55,4'ü erkek (143 kişi) %44,6'sı (115 kişi) ise kadındır. Araştırmaya katılan erkek katılımcılar ile kadın katılımcıların birbirine yakın oranlarda olması, çalışmada örneklemin cinsiyet bakımından evreni temsil kabiliyetine işaret etmektedir.

Araştırmaya katılanların yaşı minimum 18'dir. Araştırmaya katılanların %24,8'i 18-25 yaş grubunda, %27,5'i 26-34 yaş grubunda, %27,5'i 35-

44 yaş grubunda, %11,6'sı 45-54 yaş grubunda, %7,4'ü 55-64 yaş grubunda ve %1,2'si 65 ve üstü yaş grubundaki kişilerden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılanların medeni durumları; bekâr, evli, eşi ölmüş, boşanmış, boşanmamış/ayrı yaşıyor şeklinde kategorilere ayrılmıştır. Örneklem grubunun %43,4'ü bekâr, %51,2'si evli, %0,8'inin eşi ölmüş, %3,9'u boşanmış, %0,8'i boşanmamış ancak eşinden ayrı yaşamaktadır.

Örneklem grubunun eğitim durumu şu şekildedir: %1,6'sı okuryazar değil, %0,4'ü okula gitmemiş ama okuryazar, %12,4'ü ilkökul mezunu, %11,6'sı ortaokul mezunu, %36,4'ü lise mezunu, %37,6'sı ise yüksekokul/fakülte mezunu ya da öğrencisi olan kişilerdir.

Örneklemin din eğitimi alma (aileden, okul vs) veya alma durumu ile ilgili veriler şu şekildedir: Araştırmaya katılanların %51,6'sı anne-babadan (aileden) din eğitimi almıştır. Bu oran, araştırmaya katılan kişilerin yarısından fazlasının din eğitimini aileden aldığını göstermekte ve ailenin eğitim işlevine işaret etmektedir. Örneklem grubunun %9,3'ü kendi kendine, %2,3'ü dini bir gruptan, %31,8'i cami, Kur'an kursu, okul gibi resmi kurumlardan din eğitimi almıştır. Örneklemin %5'i ise herhangi bir din eğitimi almamıştır.

Hopa ilçe merkezinde yaşayan ve kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılan Laz ve Hemşinlilerin oranları ise şöyledir. Örneklemin %55'ini Lazlar, %45'ini Hemşinliler oluşmaktadır. Bu oranlar, örneklemin etnik kimlik bakımından yeterliliğine işaret etmektedir.

Araştırmaya katılan kişilerin dinin teorik, pratik ve sosyolojik boyutlarıyla ilgili algıları, tutumları ve davranışları şu şekildedir.

2.2. Dinin İnanç Boyutu İle İlgili Bulgular

İman, sözlük anlamında "*bir şeye inanmak ve tasdik etmek, kötülüklerde korunmak, kötü şeylere karşı güven ve emniyet içinde olmak*"tır. İslam dininde iman esasları "*Allah'tan başka ilâh olmadığına, Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve rasûlü olduğuna, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve kadere inanmaktır*" (Cilacı, 2001: 176-177). Bu iman esaslarına İslam'da kısaca "*Amentü*" denir.

İslam inancının temeli, Allah'a imandır. "*Allah'a imanın temeli de O'nun var ve bir olduğuna inanma*" ve "*O'na şirk koşmamadır. Her şeyi yoktan var eden Allah'ın, eşi, benzeri, yardımcısı, ortağı yoktur. Çünkü O'nun bunlara ihtiyacı yoktur. Allah, yegâne ve mutlak manada birdir, tektir. Allah, "eksiği ve gediği olmayan; ihtiyacı, arzusu, korkusu bulunmayan mutlak kemâl sahibidir. Her şey O'na muhtaç; O, her şeyden müstağnidir*" (Karadaş, 2010: 39). Örneklemin Allah'a inanç düzeyi aşağıdaki şekildedir.

Lazların %90,1'i (erkeklerin %88,2'si, kadınların %93'ü), Hemşinlilerin %79,3'ü (erkeklerin %77,6'sı, kadınların %81'i) her şeyi yaratan Allah'ın varlığına kesin olarak inanmaktadır.

Tablo 1: Örneklemin Allah'a İnanç Düzeyi

Cinsiyet Durumu	Allah'a İnanç Durumu	Etnik Kimlik		Toplam
		Laz	Hemşinli	
Erkek	-Her şeyi yaratan Allah'ın varlığına kesinlikle inanıyorum	75	45	120
	-Allah'ın varlığına inanıyorum fakat bazı şüphelerim var	4	5	9
	-Ailem ve çevremdekiler inandıkları için inanıyorum	1	0	1
	-Allah'ın varlığına inanmıyorum	2	6	8
	-Fikrim yok	3	2	5
	-Toplam	85	58	143
Kadın	-Her şeyi yaratan Allah'ın varlığına kesinlikle inanıyorum	53	47	100
	-Allah'ın varlığına inanıyorum fakat bazı şüphelerim var	3	6	9
	-Allah'ın varlığına inanmıyorum	1	4	5
	-Fikrim yok	0	1	1
	-Toplam	57	58	115

Tablo 2: Örneklemin Peygambere İnanç Düzeyi

Cinsiyet	Hz Muhammed'in Peygamberliğine Dair İnanç Durumu	Etnik Kimlik		Toplam
		Laz	Hemşinli	
Erkek	Peygamber olduğuna kesin olarak inanıyorum	69	45	114
	İnanıyorum fakat bazı şüphelerim var	3	1	4
	Normal bir insan olarak görüyorum	3	6	9
	Yönetici ve bir lider olarak görüyorum	3	1	4
	Fikrim yok	7	5	12
	Toplam	85	58	143
Kadın	Peygamber olduğuna kesin olarak inanıyorum	53	47	100
	İnanıyorum fakat bazı şüphelerim var	3	4	7
	Normal bir insan olarak görüyorum	0	6	6
	Yönetici ve bir lider olarak görüyorum	1	0	1
	Fikrim yok	0	1	1
	Toplam	57	58	115

İslam inanç esaslarından bir diğeri peygamberlere imandır. Allah'tan insanlara ilahî mesaj getiren kişiye peygamber denir (Karadaş, 2010: 69). "Allah'ın dininin son halkası olan İslam, önceki peygamberleri ve onların getirdiği ilahî mesajları kabul etmekte, peygamberler arasında ayırım yapmayı Allah'ın dininin temel şartı saymaktadır" (Gündüz, 2010: 60-62). Tablo 2'ye göre, Lazların %85,9'u (erkeklerin %81,2'si, kadınların %93'ü) ile

Hemşinlilerin %79,3'ü (erkeklerin %77,6'sı, kadınların %81'i) Hz Muhammed'in peygamber olduğuna kesin olarak inanmaktadır.

İslam dininde imanın altı şartından bir diğeri meleklerle imandır. İnsandan önce yaratılmış olan melekler, "*Allah'a hamd ve sena ile meşgul olan nurani varlıklardır*" (Karadaş, 2010: 107). Lazlar ve Hemşinlilerin meleklerle inanç durumu şöyledir:

Tablo 3: Örneklemin Meleklerle İnanç Düzeyi

Cinsiyet Durumu	Meleklerle İnanç Durumu	Etnik Kimlik		Toplam
		Laz	Hemşinli	
Erkek	Tamamen katılıyorum	60	34	94
	Katılıyorum	8	11	19
	Kararsızım	8	2	10
	Katılmıyorum	2	2	4
	Hiç katılmıyorum	7	9	16
	Toplam	85	58	143
Kadın	Tamamen katılıyorum	48	34	82
	Katılıyorum	7	11	18
	Kararsızım	1	8	9
	Katılmıyorum	0	2	2
	Hiç katılmıyorum	1	3	4
	Toplam	57	58	115

Lazların %86,6'sı (erkeklerin %80'i, kadınların %96,4'ü) meleklerle inanırken, Hemşinlilerin %77,5'i (erkeklerin ve kadınların %77,5) meleklerle inanmaktadır.

Tablo 4: Örneklemin Kur'an-ı Kerim'in Hiçbir Şekilde Değişmediğine Dair İnanç Düzeyi

Cinsiyet Durumu	Kur'an-ı Kerim'in Hiçbir Şekilde Değişmediğine İnanç Durumu	Etnik Kimlik		Toplam
		Laz	Hemşinli	
Erkek	Tamamen katılıyorum	56	33	89
	Katılıyorum	10	8	18
	Kararsızım	10	5	15
	Katılmıyorum	2	3	5
	Hiç katılmıyorum	7	9	16
	Toplam	85	58	143
Kadın	Tamamen katılıyorum	44	28	72
	Katılıyorum	8	10	18
	Kararsızım	3	10	13
	Katılmıyorum	1	3	4
	Hiç katılmıyorum	1	7	8
	Toplam	57	58	115

İslam'ın inanç esaslarından biri de Kur'an-ı Kerim'e inançtır. Son ilahi kitap olan Kur'an-ı Kerim, Hz Muhammed'e indirilmiştir. İslam dinine göre, ilahî vahiy Hz. Muhammed'e kadar birbirini destekleyen bir içerikle insanlara aynı mesajı vermiş ve Kur'an'la birlikte peygamberler aracılığıyla insanlara

yönelik vahiy sona ermiştir. Vahiy zincirinin son halkası olan Kur'an kıyamete kadar insanlığı aydınlatacak olan bir rehberdir (Gündüz, 2010: 62). Araştırmaya katılan kişilerin Kur'an-ı Kerim'in hiçbir şekilde değişmediğine dair inanç düzeyleri tablo 4'de verilmiştir.

Lazların %83,1'i (erkeklerin %77,6'sı, kadınların %91,2'si) son ilahi kitap olan Kur'an-ı Kerim'in hiçbir şekilde değişikliğe uğramadığına inanırken, Hemşinlilerin %68,1'i (erkeklerin 70,6'sı, kadınların %65,5'i) Kur'an-ı Kerim'in günümüze kadar hiçbir değişikliğe uğramadığına inanmaktadır.

Tablo 5: Örneklemin Ahiret Gününe İnanç Düzeyi

Cinsiyet Durumu	Ahiret Gününe İnanç Durumu	Etnik Kimlik		Toplam
		Laz	Hemşinli	
Erkek	Tamamen katılıyorum	59	34	93
	Katılıyorum	8	10	18
	Kararsızım	8	5	13
	Katılmıyorum	3	1	4
	Hiç katılmıyorum	7	8	15
	Toplam	85	58	143
Kadın	Tamamen katılıyorum	47	35	82
	Katılıyorum	7	13	20
	Kararsızım	2	6	8
	Katılmıyorum	0	1	1
	Hiç katılmıyorum	1	3	4
	Toplam	57	58	115

İslam dininin iman esaslarından bir diğeri ahiret gününe imandır. Ahiret hayatı, geniş anlamda düşünüldüğünde kabir hayatını da içine alan, ölümden sonraki bir hayattır. Dar anlamda ise, tekrar diriliş ilanı anlamına gelen ikinci Sur'a üflenmesi ile başlayan, bu dünyada yaptığımız eylemlerin (iyilik ve kötülüklerin) sonucunun alınacağı ve Allah'ın dilemesine bağlı olarak sonsuza denk sürecek bir hayattır (Karadaş, 2010:119).

Araştırmaya katılanların ahiret gününe inanma düzeyleri tablo 5'te gösterilmiştir. Bu tabloya göre; Lazların %85,2'si (erkeklerinin %78,8'i, kadınlarının %94,7 'si) ahiret gününe inanırken, Hemşinlilerin ise 79,3'ü (erkeklerin %75,8'i, %82,7'si) ahiret günün inanmaktadır.

İslam dininde kader, "*Allah'ın sınırsız ilmi ile ezelden ebede var olan her şeyi bilmesi ve takdir etmesidir*". Allah'ın bu bilgi ve takdirine bağlı olarak yeri ve zamanı geldiğinde gerçekleşecek olayı yaratması ise kazadır (Karadaş, 2010: 63). Lazlar ve Hemşinlilerin kadere inanma düzeyleri tablo 6'da yer almaktadır.

Araştırmaya katılan Lazların %79,6'si (erkeklerin %75,3'ü, kadınların %86'sı) kadere inanırken, Hemşinlilerin %75'i (erkeklerin %70,68'i, kadınların 79,31'i) kadere inanmaktadır.

Tablo 6: Örneklemin Kadere İnanç Düzeyi

Cinsiyet Durumu	Kadere İnanç Durumu	Etnik Kimlik		Toplam
		Laz	Hemşinli	
Erkek	Tamamen katılıyorum	52	30	82
	Katılıyorum	12	11	23
	Kararsızım	9	3	12
	Katılmıyorum	5	5	10
	Hiç katılmıyorum	7	9	16
	Toplam	85	58	143
Kadın	Tamamen katılıyorum	43	32	75
	Katılıyorum	6	14	20
	Kararsızım	5	6	11
	Katılmıyorum	0	2	2
	Hiç katılmıyorum	3	4	7
	Toplam	57	58	115

İslam'ın iman esaslarının dışında kalmakla beraber toplum tarafından kabul edilip benimsenen, kuşaktan kuşağa aktarım vasıtasıyla varlığını devam ettiren ve kesin sebepleri bilinmeyen inançlar da vardır. Bu inançlara halk inançlara denilmektedir (Aksoylu, 2010: 335).

Araştırmaya katılan kişilere halk inançları kapsamında büyüye, fala ve burçlara, kurşun dökmeye, muskaya, türbelerde yapılan ibadetlerin gerçekleşeceğine dair inançları sorulmuştur. Araştırmaya katılanların;

- %24,8'i (Lazların %34,5'i, Hemşinlilerin %12,9'u) büyüye inanmaktadır.

- %13,2'si (Lazların%11,6'sı, Hemşinlilerin %15,5'i) fala ve burçlara inanmaktadır.

- %14,7'si (Lazların %16,9'u, Hemşinlilerin %12,1'i) kurşun dökmeye inanmaktadır.

- %34,1'i (Lazların %41,5'i, Hemşinlilerin %25'i) muskaya inanmakta.

- %30,6'sı (Lazların 30,2'si, Hemşinlilerin %31'i) türbelerde yapılan dua ve isteklerin gerçekleşeceğine inanmaktadır.

2.3. Dinin İbadet Boyutu İle İlgili Bulgular

Arapça'da ibadet, "kulluk, Allah'a tapınma, emirlerini yerine getirme, taat, takva, Allah'a karşı olan inancı şükranla ifade etme" anlamlarına gelir (Cilacı, 2001: 168). İslam dininde ibadet kişinin tüm yaşantısını kapsar ve yalnızca Allah'a yapılır (Gündüz, 2010: 64-65).

İslamda ibadetler üçe ayrılır: Malla yapılan ibadetler, bedenle yapılan ibadetler ve hem malla hem de bedenle yapılan ibadetler.

İslam dininin temel ibadetlerinden biri, günlük beş vakit namaz kılmaktır. Namaz belirli kurallar dâhilinde bedenle yapılan ve tüm Müslümanlara farz olan bir ibadettir. Araştırmaya katılan kişilerin günlük beş vakit namaz kılma durumları şöyledir.

Tablo 7: Örneklemin Günlük Beş Vakit Namaz Kılma Durumu

Cinsiyet Durumu	Günlük Beş Vakit Namaz Kılma Durumu	Etnik Kimlik		Toplam
		Laz	Hemşinli	
Erkek	Her zaman	11	5	16
	Çoğu zaman	9	2	11
	Bazen	21	15	36
	Nadiren	17	12	29
	Hiçbir zaman	27	24	51
	Toplam	85	58	143
Kadın	Her zaman	17	6	23
	Çoğu zaman	10	6	16
	Bazen	14	17	31
	Nadiren	10	14	24
	Hiçbir zaman	6	15	21
	Toplam	57	58	115

Lazların %33'ü (erkeklerin %23,5'i, kadınların %47,4'ü) her zaman veya çoğu zaman beş vakit namaz kılarken Hemşinlilerin %16,4'ü (erkeklerin %12,1'i, kadınların %20,7'si) her zaman veya çoğu zaman namaz kılmaktadır. Lazların %23,2'si (erkeklerin %31,8'i, kadınların %10,5'i) hiçbir zaman namaz kılmazken, Hemşinlilerin %33,6'sı (erkeklerin %41,4'ü, kadınların %25,9'u) hiçbir zaman günlük beş vakit namaz kılmamaktadır.

İslam dininin temel ibadetleri arasında yer alan bir diğer ibadet, oruç tutmadır.

Tablo 8: Örneklemin Ramazan Ayında Oruç Tutma Durumu

Cinsiyet Durumu	Ramazan Ayında Oruç Tutma Durumu	Etnik Kimlik		Toplam
		Laz	Hemşinli	
Erkek	Her zaman	49	28	77
	Çoğu zaman	7	9	16
	Bazen	10	8	18
	Nadiren	7	5	12
	Hiçbir zaman	12	8	20
	Toplam	85	58	143
Kadın	Her zaman	40	33	73
	Çoğu zaman	6	14	20
	Bazen	6	4	10
	Nadiren	2	3	5
	Hiçbir zaman	3	4	7
	Toplam	57	58	115

Oruç tutmak, bedenle yapılan bir ibadettir ve Müslümanların ramazan ayında oruç tutmaları farzdır (Gündüz, 2010: 67-68).

Lazların %71,8'i (erkeklerin %65,9'u, kadınların %80,7'si) her zaman ya da çoğu zaman ramazan ayında oruç tutarken Hemşinlilerin %72,4'ü

Hopa'da Sosyal ve Dini Hayat: Lazlar ve Hemşinliler Örneği

(erkeklerin %63,8'i, kadınların %81'1) ramazan ayında oruç tutmaktadır. Lazların %10,6'sı (erkeklerin %14,1'i, kadınların %5,3'ü), Hemşinlilerin %10,3'ü (erkeklerin %13,8'i kadınların %6,9'u) ise hiçbir zaman ramazan ayında oruç tutmamaktadır.

Zekât, belirli maddi varlığa (zenginliğe) sahip olan Müslümanların, malının ya da parasının belirli bir kısmını ihtiyaç sahiplerine vermesidir. Zekât verme, tıpkı oruç ve namaz gibi farz olan bir ibadettir (Gündüz, 2010: 68). Araştırmaya katılan kişilerin zekât verme düzeyleri şöyledir:

Tablo 9: Örneklemin Zekât Verme Durumu

Cinsiyet Durumu	Her Yıl Zekât Verme Durumu	Etnik Kimlik		Toplam
		Laz	Hemşinli	
Erkek	Her zaman	39	29	68
	Çoğu zaman	13	7	20
	Bazen	13	7	20
	Nadiren	6	2	8
	Hiçbir zaman	14	13	27
	Toplam	85	58	143
Kadın	Her zaman	33	23	56
	Çoğu zaman	8	8	16
	Bazen	9	9	18
	Nadiren	1	5	6
	Hiçbir zaman	6	13	19
	Toplam	57	58	115

Lazların %65,5'i (erkeklerin %61,2'si, kadınların %71,9'u) ile Hemşinlilerin %57,7'si (erkeklerin %62,1'i, kadınların %53,4'ü) her yıl ya da çoğu yıllarda zekât vermektedir.

Tablo 10: Örneklemin Kurban Kesme Durumu

Cinsiyet Durumu	Kurban Kesme Durumu (Ailede)	Etnik Kimlik		Toplam
		Laz	Hemşinli	
Erkek	Her zaman	44	38	82
	Çoğu zaman	16	9	25
	Bazen	7	3	10
	Nadiren	7	0	7
	Hiçbir zaman	11	8	19
	Toplam	85	58	143
Kadın	Her zaman	35	38	73
	Çoğu zaman	8	8	16
	Bazen	4	5	9
	Nadiren	5	2	7
	Hiçbir zaman	5	5	10
	Toplam	57	58	115

“Yaklaşmak”, “Allah’a yakınlık sağlamak vesilesi olan şey” gibi anlamlara gelen kurban; ibadet maksadıyla belirli bir vakitte belirli şartları taşıyan hayvanı usulüne uygun olarak boğazlamak şeklinde yapılan bir ibadettir. Kurban kesmenin vacip mi yoksa sünnet mi olduğu konusunda mezhepler arasında bazı farklılıklar vardır. Hanefi mezhebinde kurban kesmek vacip olan bir ibadettir. İslam dininde kurban kesmek için kişinin Müslüman olması, akıllı ve buluğa ermiş olması, yolcu olmaması, hür olması ve zengin olması gerekir (Güç, 2003: 309-320; Akyüz, 2007: 9).

Lazların %72,5’ü (erkeklerin %70,6’sı, kadınların %75,4’ü) ile Hemşinlilerin %80,2’si (erkeklerin %81’i, kadınların %79,3’ü) her yıl ya da çoğu yıllarda kurban kesmektedir.

İslam’ın beş şartından bir tanesi de hacca gitmektir. Hacca gitmek, maddi durumu uygun olan Müslümanların yapması gereken bir ibadettir. Hac için ihrama girmek, Kabe’yi tavaf etmek ve Arafat’ta bir müddet zaman geçirmek gerekmektedir. Aynı zamanda hac ibadeti kapsamında Safa ve Merve arasında gidip gelme (sa’y yapma), cemerata taş atma ve kurban kesme ibadetlerinin de yapılması gerekmektedir (Gündüz, 2010: 68; Cilacı, 2001: 143). Araştırmaya katılan kişilere hacca gitmenin gerekli olup olmadığına dair bir soru sorulmuştur.

Tablo 11: Örneklemin Hacca Gitmenin Gerekli Olduğuna Dair Görüşleri

Cinsiyet Durumu	Hacca Gitmenin Gerekli Olduğunu Düşünüyorum	Etnik Kimlik		Toplam
		Laz	Hemşinli	
Erkek	Tamamen katılıyorum	55	23	78
	Katılıyorum	5	6	11
	Kararsızım	7	9	16
	Katılmıyorum	4	0	4
	Hiç katılmıyorum	14	20	34
	Toplam	85	58	143
Kadın	Tamamen katılıyorum	36	28	64
	Katılıyorum	7	8	15
	Kararsızım	6	11	17
	Katılmıyorum	1	2	3
	Hiç katılmıyorum	7	9	16
	Toplam	57	58	115

Lazların %72,5’i (erkeklerin %70,6’sı, kadınların %75,4’ü) ile Hemşinlilerin %56’sı (erkeklerin %50’si, kadınların %62,1’i) hacca gitmenin gerekli olduğunu düşünmektedir. Lazların %14,8’i (erkeklerin %16,5’i, kadınların %12,3’ü) ile Hemşinlilerin %25’i (erkeklerin %34,5’i, kadınların %15,5’i) hacca gitmenin gerekli olduğu görüşüne hiç katılmadığını belirtmiştir.

Araştırmaya katılanların cuma namazı kılma, bayram namazı kılma, te-ravih namazı kılma, mübarek gün ve gecelerde ibadet etme ve dua etme ile ilgili ibadet düzeyleri şöyledir:

Lazların %45,1'i (erkeklerin %61,2'si, kadınların %21,1'i) ile Hemşinlilerin %29,3'ü (erkeklerin %55,2'si, kadınların %3,4'ü) her cuma ya da çoğu cumaları cuma namazını kılmaktadır.

Lazların %50'si (erkeklerin %68,2'si, kadınların %22,8'i) ile Hemşinlilerin %42,2'si (erkeklerin %79,3'ü, kadınların %5,2'si) her zaman ya da çoğu zaman bayram namazı kılmaktadır.

Lazların %43'ü (erkeklerin %37,7'si, kadınların %49,1'i) ile Hemşinlilerin %33,6's (erkeklerin %31'i, kadınların %36,2'si) her zaman ya da çoğu zaman teravih namazı kılmaktadır.

Lazların %60,6'sı (erkeklerin %55,3'ü, kadınların %68,4'ü) ile Hemşinlilerin %52,6'sı (erkeklerin %46,5'i, kadınların %58,6'si) mübarek gün ve gecelerde her ibadet etmektedir.

Lazların %82,4'ü (erkeklerin %82,4'ü, kadınların %82,5'i) ile Hemşinlilerin %76,7'si (erkeklerin %70,7'si, kadınların %82,8'i) her zaman ya da çoğu zaman dua ettiğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan Lazların %47,9'u (erkeklerin %52,9'u, kadınların %40,4'ü) ile Hemşinlilerin %59,5'i (erkeklerin %60,3'ü, kadınların %58,6'si) ibadet etmeseler de kalplerindeki imanın yeterli olduğunu düşünmektedirler.

2.4. Dinin Sosyal Boyutu İle İlgili Bulgular

Din, inançlar ve ibadetlerden oluşan bir olgu olmanın yanı sıra, inananların tüm hayatını kuşatan ve sosyal hayatın çeşitli alanlarında kendini gösteren bir fenomendir.

Bu bölümde dinin sosyal boyutunu ölçmek amacıyla; kız-erkek arkadaşlık durumu, eş seçiminde dikkat edilen hususlar, dini nikah yaptırma durumu, çocuklara ibadet etmeyi öğretme durumu, aile içinde dini görevlerini yerine getirmeyenleri uyarma durumu, kadının başörtü kullanması durumu, akrabaları ziyaret etme durumu, televizyonda dini programları izleme durumu, dini sohbetlere katılma durumu, insanlara yardım etme durumu, siyasi partilere oy verirken dikkat edilen hususlar, dine uygun yaşamayan toplumları Allah'ın cezalandırdığına inanma durumu, dini yaşayışın giderek zayıflamakta olduğu ile ilgili görüşler, rüşvet ve faiz alıp-verme durumları, yalan söyleme, alkol kullanma ve kumar/şans oyunları oynama durumları ile ilgili konular karşısında katılımcıların tutumları, algıları ve davranışları analiz edilmektedir.

Lazların %57'si (erkeklerin %62,4'ü, kadınların %49,1'i) ile Hemşinlilerin %74,1'i (erkeklerin %82,8'i, kadınların %65,5'i) günümüzde kız-erkek arkadaşlığının normal olduğunu düşünmektedir.

Eş seçiminde en çok; Lazların %8,5'i (erkeklerin %8,2'ü, kadınların %8,8'i), Hemşinlilerin %10,3'ü (erkeklerin ve kadınların %10,3'ü) zenginlik, iş, itibar vs dikkat ettiğini; Lazların %78,2'si (erkeklerin %77,6'sı, kadınların %79'u), Hemşinlilerin %69,8'i (erkeklerin %69'u, kadınların %70,7'si) güzel ahlak ve namusa önem verdiğini; Lazların %6,3'ü (erkeklerin %3,5'i, kadınların %10,5'i), Hemşinlilerin %9,5'i (erkeklerin %5,2'si, kadınlar

%13,8'i) eşin dindar olmasına dikkat ettiğini; Lazların %2,9'u (erkeklerin %4,7'si, kadınların hiçbiri), Hemşinlilerin %5,2'si (erkeklerin %8,6'sı, kadınların %1,7'si) dış görünüşe (güzel/yakışıklı olmasına) dikkat ettiğini; Lazların %4,2'si (erkeklerin %5,9'u, kadınların %1,8'i), Hemşinlilerin %5,2'si (erkeklerin %6,9'u, kadınların %3,4'ü) soyunun güzel olmasına dikkat ettiğini belirtmiştir.

Lazların %80,9'u (erkeklerin %76,5'i, kadınların %87,7'si) ile Hemşinlilerin %77,5'i (erkeklerin %69'u, kadınların %86,2'si) evlenirken resmi nikâhın yanında dini nikâhın da yapılması gerektiğini düşünmektedir.

Lazların %85,9'u (erkeklerin %83,5'si, kadınların %89,5'i), Hemşinlilerin %77,5'i (erkeklerin %72,4'ü, kadınların %82,8'i) çocuklara ibadet etmeyi öğretmenin gerekli olduğunu düşünmektedir.

Lazların %73,9'u (erkeklerin %70,6'sı, kadınların %79'u), Hemşinlilerin %65,5'i (erkeklerin %60,3'ü, kadınların %70,7'si) aile içinde dini görevlerini yerine getirmeyenleri uyarmak gerektiğini düşünmektedir.

Lazların %60,5'i (erkeklerin %56,5'i, kadınların %66,7'si), Hemşinlilerin %52,5'i (erkeklerin %55,2'si, kadınların %50'si) dinin bir gereği olarak kadınların başörtüsü kullanması gerektiğini düşünmektedir.

Lazların %63,4'ü (erkeklerin %58,9'u, kadınların %70,2'si), Hemşinlilerin %74,1'i (erkeklerin ve kadınların %74,1'i) akrabalarını her zaman ya da çoğu zaman ziyaret etmektedir.

Lazların %25,4'ü (erkeklerin %27,1'i, kadınların %22,8'i), Hemşinlilerin %20,7'si (erkeklerin %22,4'ü, kadınların %19'u) her zaman ya da çoğu zaman televizyonda dini programları izlemektedir.

Lazların %10,6'sı (erkeklerin %7,1'i, kadınların %15,8'i), Hemşinlilerin %9,5'i (erkeklerin %10,3'ü, kadınların %8,6'si) her zaman ya da çoğu zaman çevrelerinde düzenlenen dini sohbetlere katılmaktadır.

Lazların %83,1'i (erkeklerin %81,2'si, kadınların %86'sı), Hemşinlilerin %88'i (erkeklerin %91,4'ü, kadınların %84,5'i) her zaman ya da çoğu zaman etrafındaki insanlara yardım etmektedir.

Siyasi partilere oy verirken en çok; Lazların %21,1'i (erkeklerin %21,2'si, kadınların %21,1'i), Hemşinlilerin %31,9'u (erkeklerin %36,2'si, kadınların %27,6'sı) liderin dürüstlüğüne dikkat ettiğini; Lazların %52,8'i (erkeklerin %50,6'sı, kadınların %56,1'i), Hemşinlilerin %44,8'i (erkeklerin %39,7'si, kadınların %50'si) partinin ya da liderinin hizmetlerine dikkat ederek; Lazların %18,3'ü (erkeklerin %22,4'ü, kadınların %12,9'u), Hemşinlilerin %16,4'ü (erkeklerin %17,2'si, kadınların %15,5'i) partinin ideolojisine dikkat ederek; Lazların %3,5'i (erkeklerin ve kadınların %3,5'i), Hemşinlilerin %2,6'sı (erkeklerin hiçbiri, kadınların %5,2'si) partinin ya da parti liderinin dini söylemine dikkat ederek oy kullandığını belirtmiştir.

Lazların %41,5'i (erkeklerin %37,6'sı, kadınların %47,4'ü), Hemşinlilerin %30,1'i (erkeklerin %29,3'ü, kadınların %31'i) dine uygun yaşamayan toplumları Allah'ın çeşitli afetlerle cezalandırdığına inanmaktadır.

Lazların %56,3'ü (erkeklerin %62,4'ü, kadınların %47,4'ü), Hemşinlilerin %52,5'i (erkeklerin %55,2'si, kadınların %50'si) toplumumuzda dini yaşayışın giderek zayıflamakta olduğunu düşünmektedir.

Lazların %14,1'i (erkeklerin %15,3'ü, kadınların %12,3'ü), Hemşinlilerin %16,3'ü (erkeklerin %24,1'i, kadınların %8,6'sı) işlerinin kolayca halledilmesi için rüşvet verebileceğini belirtmektedir.

Lazların %25,3'ü (erkeklerin %30,6'sı, kadınların %17,5'i), Hemşinlilerin %36,2'si (erkeklerin %43,1'i, kadınların %29,3'ü) faize para verdiklerini ifade etmiştir.

Lazların %46,4'ü (erkeklerin %49,4'ü, kadınların %42,1'i), Hemşinlilerin %47,4'ü (erkeklerin %51,7'si, kadınların %43,1'i) gerekli gördüğü durumlarda yalan söylemektedir.

Lazların %34,5'i (erkeklerin %45,9'u, kadınların %17,5'i), Hemşinlilerin %50,8'i (erkeklerin %70,68'i, kadınların %31,03'ü) alkol kullanmaktadır.

Lazların %28,9'u (erkeklerin %41,2'si, kadınların %10,5'i), Hemşinlilerin %24,1'i (erkeklerin %43,1'i, kadınların %5,2'si) kumar/şans oyunları oynamaktadır.

Sonuç

"Küçük İstanbul" benzetmesini tüm özellikleriyle kendinde barındıran Hopa ilçesi, çok kültürlü bir yapıya sahiptir. İlçenin Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde yer alan bir yerleşim yeri olması, burada yaşayan halkın başka kültürlerden olan insanlarla etkileşim içinde olmasına neden olmaktadır. Hopa'da yaşayan kişilerin kumar oynamak için Gürcistan'a gitmesi, Gürcistan'da sigara ve içkinin ucuz olması ve ilçede fuhuş olayının yaygın olması (ilçe merkezinde halkın "*teksas caddesi*" dediği caddede oteller bulunmakta ve fuhuş yapıldığı bilinmektedir) gibi durumlar, burada yaşayan insanların İslam dininin inanç ve ibadet boyutlarına katılma düzeyini etkilemektedir.

Lazlar ve Hemşinlilerin dinin sosyal boyutu ile ilgili düzeylerine bakıldığında, inançları doğrultusunda eylemde buldukları anlaşılmaktadır. Kişilerin inanç düzeyleri arttıkça dinin emrettiği sosyal hayat ile ilgili davranışlarda artış olmakta, inanç düzeyi düştükçe dinin sosyal hayatta yapılmamasını emrettiği davranışlarda artış olmaktadır. Şöyle ki, Lazların inanç ve ibadete katılma düzeyi genel itibarıyla düşünüldüğünde, Hemşinlilerden daha yüksektir. Toplumsal alanda dinin gereği olarak yapılması gereken davranışları Lazlar, Hemşinlilere göre nispeten daha fazla yaparken, dinin yasakladığı alkol kullanma, faiz verme gibi davranışları Hemşinliler daha sık yapmaktadır.

Toplumda dini yaşayışın giderek zayıflaması durumunu, sekülerleşme kavramı karşılamaktadır. Berger, "*sekülerizasyonla biz, toplum ve kültür alanlarının dini kurumlar ve sembollerinin egemenliğinden çıkarıldığı süreci kastediyoruz*" demektedir (Berger, 1993:162). Hopa'da yaşayan Lazların ve Hemşinlilerin yarısından fazlası toplumda dini yaşayışın giderek zayıflamakta olduğunu düşünmektedir. Hopa'daki seküler hayatta ibadetlerin ve

dini sosyalleşmenin yerini eğlence mekânları (barlar, diskolar vb) kafeler ve çeşitli aktiviteler (spor yapma, futbol izleme, konsere veya sinemaya gitme vb) almış gibi görünmektedir.

24 Ağustos 2015 tarihinde Hopa'da meydana gelen sel felaketi sonucunda çok sayıda can ve mal kaybı meydana gelmiştir. Bu olay sonrasında Hopa'da yaşayan bazı insanların dilinden "*böyle yaşadıkları için Allah ibret alsınlar diye bu sel oldu*" cümlesine benzer kelimeler dökülmeye başlamıştır. Bu nedenle yapılan bu çalışmada insanların bu durum ile ilgili algıları ölçülmeye çalışılmıştır. Lazlar, Hemşinlilere oranla dine uygun yaşamayan toplumları Allah'ın çeşitli afetlerle cezalandırdığına daha fazla inanmaktadır.

Hopa'da sosyal ve dini hayat ile ilgili yapılan bu çalışmada anket tekniği kullanıldığı için derinlemesine verilere ulaşılamamıştır. Bu nedenle daha sonra yapılacak araştırmalarda mülakat yapılarak içeriden bir bakış açısıyla analizlerin yapılması ilçede yaşayan etnik gruplar arasındaki farklılıkların daha ayrıntılı olarak anlaşılması açısından yararlı olabilir.

KAYNAKLAR

- AKDOĞAN Ali (2008). *Dini Hayatı Anlama ve Yorumlama*, İstanbul: Dem Yayınları.
- AKSOYLU Kamil (2010). *Laz Kültürü: Tarih, Dil Gelenek ve Toplumsal Yapı*, 2. Baskı, Ankara: Phoenix.
- AKYÜZ Vecdi (2007). *Kurban*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- BERGER Peter L. (1993). *Dinin Sosyal Gerçekliği*, Çev. Ali Coşkun, İstanbul: İnsan Yayınları.
- BİLGİSEVEN Amiran Kurtkan (1987). *Eğitim Sosyolojisi*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını.
- BİLGİSEVEN Amiran Kurtkan (1985). *Din Sosyolojisi*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- CİLACI Osman (2001). *Dinler ve İnançlar Terminolojisi*, İstanbul: Damla Yayınevi.
- CIPRIANI Roberto (2011). *Din Sosyolojisi Tarih ve Teoriler*, Çev. Muammer Ak, Murat Kobya, Recep Vardi, Ali Coşkun, Mustafa Yıldırım, Özlem Uluç, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- DÖNMEZER Sulhi (1984). *Sosyoloji*, Ankara: Savaş Yayınları.
- FREYER Hans (1964). *Din Sosyolojisi*, Çev. Turgut Kalpsüz, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- GLOCK Charles Y. (1993). Dindarlığın Boyutları Üzerine. Derleyen: Yasin Aktay ve M. Emin Köktaş, *Din Sosyolojisi içinde* (s. 250-271). 3. Baskı, Ankara: Vadi Yayınları.
- GÜÇ Ahmet (2003). *Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban*, Bursa, Düşünce Kitabevi Yayınları.
- GÜNAY Ünver (2008). *Din Sosyolojisi*, 8. Baskı, İstanbul: İnsan Yayınları.
- GÜNDÜZ Şinasi (2010). *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ş. Gündüz (Ed.), 3. Baskı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- GÜNEŞ, Abdurrahman (2014). "Sosyolojik Olarak Din ve Toplum İlişkileri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt: 24, sayı. 1, s. 153-164.
- HÖKELEKLİ, Hayati (2013). *Din Psikolojisine Giriş*, 3. Baskı, İstanbul: Dem Yayınları.
- KARADAŞ Cafer (2010). *İslam'ın İnanç Yapısı -ana esasları-*, 2. Baskı, Bursa: Emin Yayınları
- KAYA Mevlüt (1998). *Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum*, Samsun: Etüt Yayınları.
- KEHRER Günter vd. (1996). *Din Sosyolojisi*, Çev. M. Emin Köktaş ve Abdullah Topçuoğlu, Ankara: Vadi Yayınları.
- KURT, Abdurrahman (2014). *Din Sosyolojisi*, 6. Baskı, Sentez Yayıncılık.
- NEUMAN W. Lawrence (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri (Nitel ve Nice Yaklaşımlar) I. ve II. Cilt*, Çev. Sedef Özge, 6. Baskı, Ankara: Yayınodası.
- TAPLAMACIOĞLU Mehmet (1983). *Din Sosyolojisi*, Ankara: A. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- YURTSEVEN Rıdvan vd. (2013). *Örneklerle Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- WACH Joachim (1987). *Din Sosyolojisine Giriş*, Çev. Battal İnandı, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- ZUCKERMAN Phil (2009). *Din Sosyolojisine Giriş*, Çev. İhsan Çapcıoğlu- Hali Aydınalp, Ankara: Birleşik Yayınevi.